

Møteplanlegger for småspeidere

© Eli-Brit Y. Holen

Termin 4

1 - Ulykker og førstehjelp

2- Natur (fugler)

3- Speiderloven, speiderløftet og eksperiment

4- Speideraksjonene og opptagelse

5- 17-mai og flaggmerket

6- Natur (fisk, trær og planter)

7- Natur (dyr og fugler)

8- Sunn mat og hygiene

9- Demokrati og samfunn

Ulykker og førstehjelp

På dette møtet skal vi jobbe med ulykker og risikovurdering, samt sideleie og brann

4-1

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min).

Aktivitet: Samle hele flokken og gå lett igjennom hva frie luftveier er, hvordan man skal legge noen i sideleie, hva sirkulasjonssvikt er og hva sykdommene epilepsi og diabetes er. Del så inn i kull og pass på at alle får prøve å lage frie luftveier på hverandre og å legge i sideleie (ca 15 min).

Så kan de få jobbe i kullene i 10 minutter med «situasjonskortene». La de løse den første oppgaven *Hva skal dere gjøre da?* Så samles alle. La hver patrulje lese opp hva de har skrevet ned og snakk sammen om hva som kan skje på tur/møter. Gå så igjennom hva vi kan gjøre for å unngå at det oppstår ulykker (ca 10 min) Del de så inn i kullene igjen og la de fortsette med de samme situasjonene, men denne gangen skal de skrive ned hva de kunne ha gjort for å unngå bli skadet (ca 10 min).

Aktivitet: Fortell lett om brann og forklar branntrekanten. Del i kull og la de få jobbe med oppgaven «brannfeller i hjemmet» (ca 10 min). Etter dere har gått igjennom fasiten sendes speiderne rundt i speiderhuset for å se om vi har noen brannfeller og for å gjøre seg kjent med brannvarslere og brannslukkere.

Lek: Brannbøtte er en engasjerende lek hvor det er om å gjøre å få de andre deltakerne til å ryke ut. Her står dere alle i ring og holder hverandre i hendene. Midt i ringen er det en stabel med bøtter stablet oppå hverandre. Bunn mot bunn og åpning mot åpning. Poenget her er at dere skal prøve å velte stabelen ved at en av de andre deltakerne er nær stabelen. Er du årsaken til at stabelen velter er du ute av leken. Slik fortsetter det til det er to igjen. Den som står igjen, vinner leken.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

Programelementer:

Merker:

Notater:

F: 12, 13, 14

V:

S:

K:

L:

VB: 4, 5, 14, 15, 16

Ulykker og førstehjelp

Sideleie

4-1

Sideleie brukes gjerne ved pasienter som er bevisstløse men puster selv. Sideleie kan også brukes på pasienter som venter på lege eller ambulanse og må ligge støtt. Sideleie sørger også for at tungen ikke faller bakover og stenger luftveiene. Du bør ha overvåket pasienten i minst 1 minutt (og da sjekket at han/hun puster) før du forlater personen. Bevisstløse pasienter bør ikke forlates dersom du har nok folk som kan overvåke dem.

Ta tak i pasientens kne og skulder.
Dra personen mot deg.

Rull pasienten over på siden.
Pass på at hode, nakke og rygg beveges mest mulig samlet.

Legg øverste arm under hodet for å stabilisere. Bøy øverste kne slik at pasienten ligger støtt. Bøy hodet forsiktig bakover og sjekk at pasienten puster.

Frie luftveier

Et av de viktigste tiltakene for å redde liv er å SIKRE FRIE LUFTVEIER!

Hvis en person ligger bevisstløs på bakken må du:

- Løft kjeven fremover og bøy hodet forsiktig bakover.
- Lytt om pasienten puster. Se på brystkassen om den hever seg.

Bruk 5-10 sek på dette.

Er du usikker på om pasienten puster, legg et brillerglass e.l. foran munn/nese og se etter dugg.

Diabetes (Sukkersuke)

Insulin er et hormon som lages i bukspyttkjertelen, og som regulerer sukkermengden i blodet. Insulin har to oppgaver: Omdanne mat til energi, og holde blodsukkeret stabilt. I det du er ferdig å spise vil blodsukkeret ditt begynne å stige. Samtidig vil bukspyttkjertelen skille ut insulin i blodet og «åpne opp» for at kroppen kan ta opp karbohydratene. Sammen lager glukose og insulin den energien du trenger utover dagen. Sukkeret som blir til overs lagres i leveren, og frigjøres etter behov. Slik holder insulin blodsukkeret i balanse. **Men ikke for diabetikere, som har dårlig, liten eller ingen insulinproduksjon.**

Diabetikere kan derfor få for lavt eller for høyt blodsukker. Symptomer på dette kan være; blekhet, svette, skjelvinger, følelse av svakhet, hjertebank, sult, uro, konsentrasjonsvansker, irritasjon, tretthet, synsforstyrrelser

Om diabetikere med anfall ikke får behandling kan det i verste fall føre til nedsatt bevissthet, kramper og koma.

En enkel måte å behandle et begynnende anfall på er å gi personen sukkerholdig saft og se om symptomene bedrer seg. Om personen ikke er bevisst skal de ringes til 113

Ulykker og førstehjelp

4-1

Sirkulasjonssvikt

Som oftest en følgeskade av en skade. Ved sirkulasjonssvikt får organer i kroppen for lite blod.

Forekommer ved:

- For lite væske i kroppen: Stort blodtap, ekstrem svetting, diare og oppkast, sykdommer
- Generell utvidelse av blodårene: allergiske reaksjoner, forgiftninger
- Hjertesvikt/Redusert hjerteaktivitet: hjerteinfarkt, sykdommer, forgiftninger

SYMPTOMER

- Bleik og kaldsvett hud, særlig ansikt
- Angst
- Tørst
- Kvalme
- Bevissthetsforstyrrelser
- Bevisstløshet

FØRSTEHJELP

- Pasientundersøkelse
- Legg pasienten ned, sideleie om bevisstløs eller fare for det.
- Ikke gi mat eller drikke
- Hold pasienten varm

Epilepsi

Epilepsi er en samlebetegnelse på ulike tilstander som medfører tilbakevendende epilepsianfall.

Anfallene skyldes en forbigående funksjonsforstyrrelse i hjernen der de elektriske signalene mellom hjernecellene forstyrres av elektriske utladninger. Mange forbinder epilepsi med krampeanfall, men dette gjelder kun et mindretall (30 prosent). Andre kan merke anfallene som for eksempel en rykning i en hånd, rar følelse i benet, underlig smak, lukt eller sug i magen.

Å være vitne til et akutt epileptisk anfall kan være dramatisk. Vitner til anfallet kan ikke gjøre noe for å stanse det, og de bør forholde seg rolige. Vanligvis er det ingen grunn til panikk. I motsetning til hva mange tror, er det ikke noen fare for den syke svelger sin egen tunge under et anfall, men enkelte kan bite seg hardt. Likevel skal det ikke legges noe inn i munnen på den som har epilepsi under anfallet, selv om hensikten er å beskytte tungen. Vitnene skal heller ikke forsøke å holde personen som har anfallet i ro under krampene, men i stedet legge et mykt underlag under hodet slik at vedkommende ikke slår seg hardt. Skarpe og farlige gjenstander må fjernes for å unngå at personen skader seg.

Ulykker og førstehjelp

4-1

Risikovurdering

En risikovurdering/kartlegging er en grundig gjennomgang av hva som kan forårsake skader eller sykdom, slik at du kan vurdere om du har tatt tilstrekkelige forholdsregler eller om du bør gjøre mer for å forebygge. Målet er at ingen blir skadet eller syk.

For å finne ta en risikovurdering kan denne modellen benyttes.

- Hva er sannsynligheten at det kan skje en ulykke?
- Hva er konsekvensen om det skjer en ulykke?
- Hvordan kan risikoen senkes?

Eksempel: Gruppen skal spikke grillspyd med de helt nye speiderne. Sannsynligheten for at noen kutter seg er stor, og konsekvensen kan være moderat. Denne aktiviteten gir da en høy risiko for ulykker. For å senke risikoen kan man gjøre noen tiltak. F.eks gå igjennom knivreglene i forkant og ha mange voksne som passer på.

KONSEKVENSN	Svært alvorlig	Middels risiko	Høy risiko	Høy risiko	Høy risiko	Høy risiko
	Alvorlig	Middels risiko	Middels risiko	Høy risiko	Høy risiko	Høy risiko
	Moderat	Middels risiko	Middels risiko	Middels risiko	Høy risiko	Høy risiko
	Liten	Lav risiko	Lav risiko	Middels risiko	Middels risiko	Høy risiko
	Svært liten	Lav risiko	Lav risiko	Lav risiko	Middels risiko	Middels risiko
		Svært liten	Liten	Middels	Stor	Svært stor
SANNSYNLIGHET						

Branntrekanten

For at noe skal kunne brenne er det tre elementer som må være til stede samtidig:

- Brennbar materiale
- Varme
- Oksygen

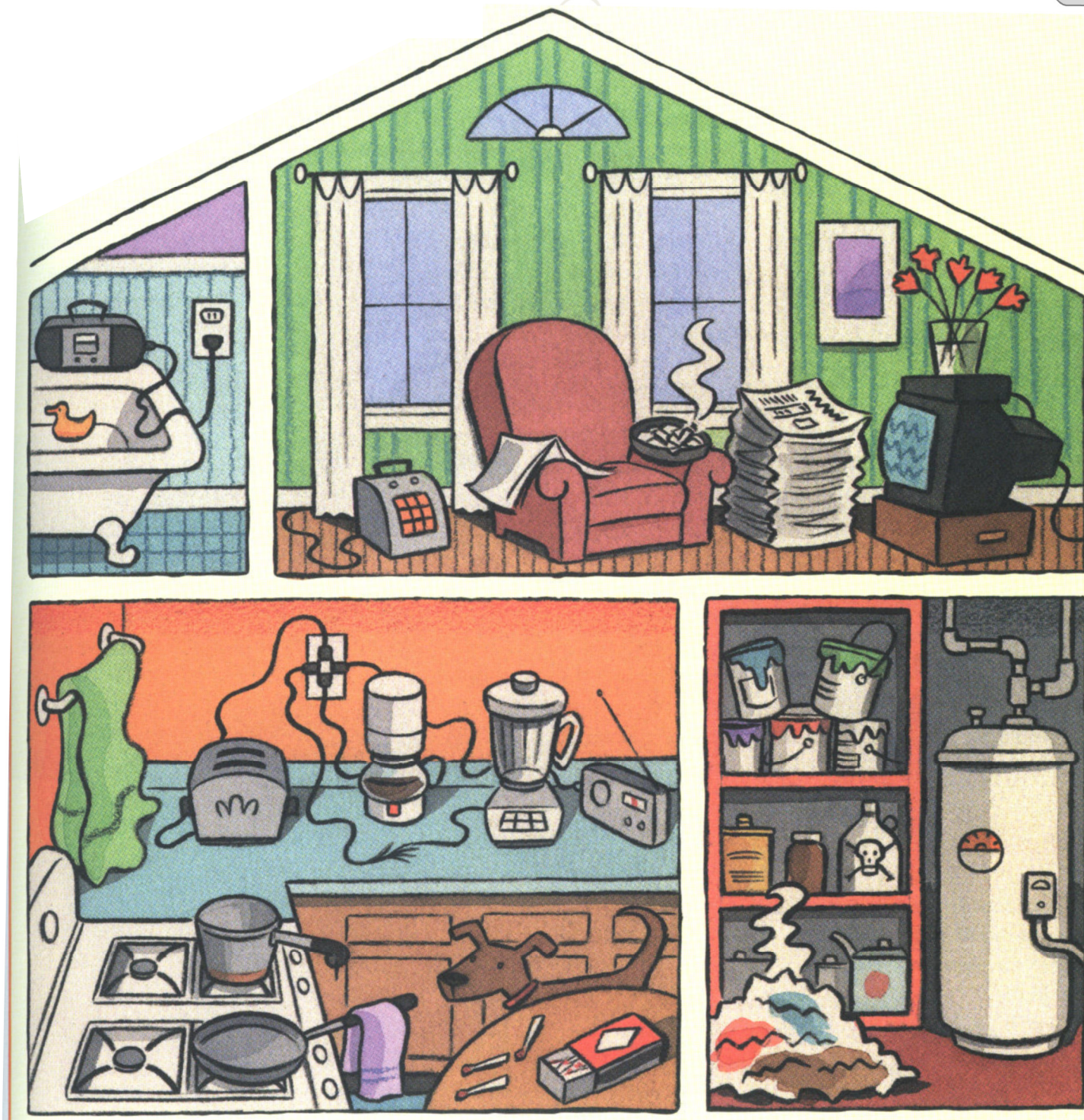
Brann er altså en prosess som krever at et **brennbar materiale** får tilstrekkelig **varme** og tilgang på **oksygen**. For å illustrere at disse tre elementene er avhengige av hverandre, kan vi sette elementene sammen til en trekant. Denne kaller vi branntrekanten.

For å slokke en brann må man fjerne én eller flere av sidene i branntrekanten. Man kan altså enten fjerne det brennbare materialet, senke temperaturen eller redusere tilgangen på oksygen.

Ulykker og førstehjelp

Brannfeller i hjemmet

4-1

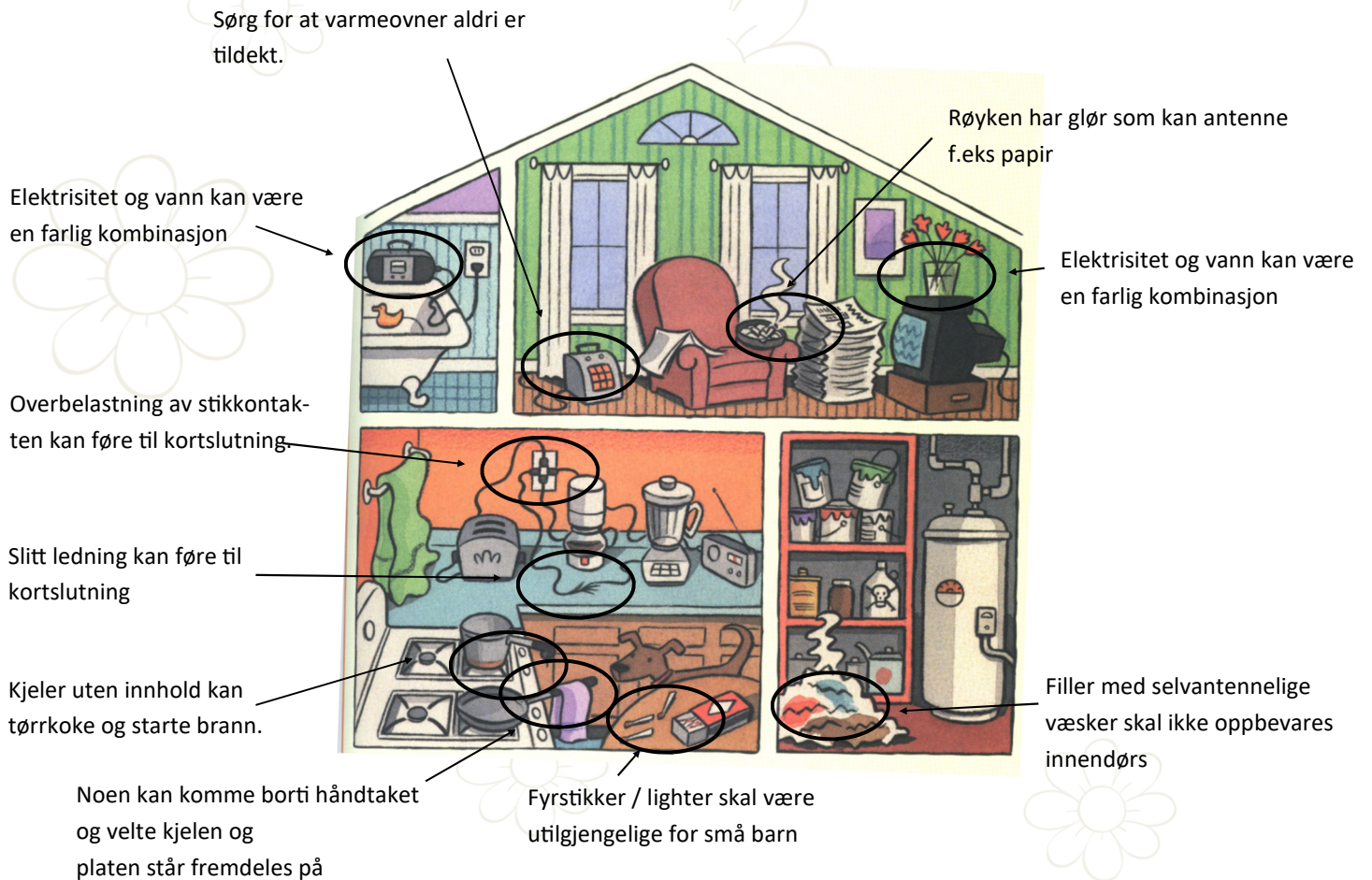

Ulykker og førstehjelp

Brannfeller i hjemmet

FASIT

4-1

Ulykker og førstehjelp

4-1

Situasjon 1

På speidermøtet skal speiderne bruke kniv og lage seg en blyant. De har snakket om knivreglene tidligere, men Truls synes det er så gøy at han glemmer alt han har lært. Han løper rundt med kniven i hånda, snubler og faller hardt mot bakken. Når han reiser seg opp renner blodet fra hånda og han har skåret seg stygt i den ene fingeren.

Hva skal dere gjøre da? _____

_____

_____

Hvordan kunne dere unngått at dette skjedde? _____

_____

_____

_____

Situasjon 2

Trine og Mats skal ut på sin første speidertur sammen flokken og gleder seg masse. De skal på skitur og det er kaldt ute. Etter å ha gått en times tid oppdager lederne at Trine går på ski uten votter, og at hendene hennes begynner å få hvite flekker og er numne.

Hva skal dere gjøre da? _____

_____

_____

Hvordan kunne dere unngått at dette skjedde? _____

_____

_____

_____

Ulykker og førstehjelp

4-1

Situasjon 3

På speidermøtet lager lederne bål for å grille pølser. Mia er veldig sulten og maser rundt bålet. Hun dulter borti en av lederne og faller mot bålet. Hun faller med den ene hånda i bålet og ruller unna. Hånda er helt rød og det gjør veldig vondt.

Hva skal dere gjøre da? _____

_____

_____

Hvordan kunne dere unngått at dette skjedde? _____

_____

_____

Situasjon 4

Under klatring skal Nora «tøffe» seg litt og begynner å klatre opp i veggen uten sikring. Plutselig sklir hun og faller over 3 meter rett ned på bakken. Hun hylr og holder rundt den ene armen. Armen ser veldig rar ut og den er lissom bøyd feil vei.

Hva skal dere gjøre da? _____

_____

_____

Hvordan kunne dere unngått at dette skjedde? _____

_____

_____

Ulykker og førstehjelp

Forslag til løsninger

4-1

Situasjon 1

- Stoppe blødningen med plaster/bandasje og lett press mot såret. Hold såret høyt så det slutter å blø. Vurder om det må syes og frakt evt. til legevakt. Vask såret og sett på rent plaster.
- Med en gang han begynte å tulle burde noen tatt fra han kniven.

Situasjon 2

- Varme hendene forsiktig opp ved hudkontakt—ikke gni. Gi varm drikke /hold henne varm. Følg med på om huden får igjen normal farge innen 30 min. Be foreldrene kontakte lege for oppfølging.
- Pass på at alle er kledd etter været og ha jevnlig stopper for å sjekke om alle er varme.

Situasjon 3

- Kjøle ned skaden med kaldt/lunket vann eller Burngel. Fortsett nedkjøling og frakt henne til legevakt da skaden er over et så stort område.
- Det kunne vært bedre plass rundt bålet. Lederne kunne bedt henne gå vekk.

Situasjon 4

- Spjelk armen med støttebandasje eller legg forsiktig i fatle og frakt til sykehus. Trøst pasienten.
- Hun burde ha ventet til det var hennes tur. Lederne burde ha passet på at ingen har mulighet til å begynne å klatre uten å være sikret.

Natur (Fugler)

På dette møtet skal vi begynne å jobbe litt mer med natur, og da spesielt fugler.

Vi skal forsøke å få en fugl til å legge egg i fuglekassen vår og overvåke fuglebrettet for å kartlegge hvilke fugler vi har i nærområdet.

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min)

4-2

Aktivitet: Lage meiseboller. Vi begynner med å lage meisebollene, slik at de rekker å bli faste før vi avslutter møtet.

Aktivitet: Det er en liten stund igjen til hekkesesongen begynner for fuglene, men vi skal være tidlig ute å henge opp fuglekassen vår slik at vi forhåpentligvis får en leieboer. I tillegg er fuglekassen utstyrt med kamera og koblet opp mot internett, slik at speiderne kan overvåke fuglekassen fra hjemme. Vi skal også sette opp et kamera på et fuglebrettet.

Gå igjennom med speiderne hvordan dette virker og heng det opp. La så alle få se på bildet fra inni kassen. Speiderne får så i oppdrag å følge med i fuglekassen og på fuglebrettet utover vinteren. Og det de observere skal de skrive ned på skjemaet. På et senere møte skal vi gå igjennom alle observasjonene og se hvor mye fugler vi har hatt besøk av.

Vi skal også henge opp viltkameraet ut mot hagen, for å se om vi har besøk av noen dyr (bildene skal vi gå igjennom senere)

Lek: Ka ka para para

Aktivitet: Del speiderene opp i kullene sine, og la de få lage seg en "veggavis" med de vanligste småfuglene våre. Klipp ut fuglebildene og lim de på en plakat. Øv også på å bla opp i naturbøkene og les opp informasjonen om hver fugl. De som vil kan også skrive ned litt fakta om "sin" fugl på veggavisen.

Før møtet avsluttes, sjekk om smulten har blitt hard, slik at de kan kutte hull i kartongen. Del også ut et observasjonsskjema til hver speider.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

Programelementer:

F: 8

V:

S:

K: 3,5

L:

Merker:

Notater:

Ta med utskrift av de vanligste småfuglene vi kan finne ute.

Ta med fuglebøker

Kartong, sakser, blyanter, lim

Smult, kjele, div. fuglefrø, melkekartonger, snor

Utskrift av observasjonsskjemaer

Natur

Meiseboller

Før speiderne kommer settes det på smult/kokosfett til smelting.

Speiderene får utdelt en liten melkekartong hver og må skjære/klippe en åpning på den ene siden.

Så blandes fuglefrøene oppi smulten og blandingen helles opp i melkekartongen.

Sett i kjøleskap/ut slik at smulten blir hard, og kutt deretter ut en åpning til på motsatt side.

Lag hull til snor og ha i snor for opphenging.

4-2

Ka ka para para fra speiderbasen

Oppmerksomhetslek fra India

Deltakerene sitter i en sirkel. Lederen sier navnet på en fugl og roper ka ka para para. (eks: dompap - ka ka para para). Umiddelbart skal de andre vifte med armene som om de var vinger.

Men lederen kan innimellom si andre objekt eller navn som ikke er en fugl, fulgt av ka ka para para (eks. sidesveis - ka ka para para). Hvis det da er noen som vifter med armene som om de var vinger, er de ute av leken.

Natur

Observasjonsskjema for fugler på Follebu speiderhus

Dato:	Type fugl:	Annet:	Fuglekasse eller fuglebrettet?

FUGLER

KJØTTMEIS

BLÅMEIS

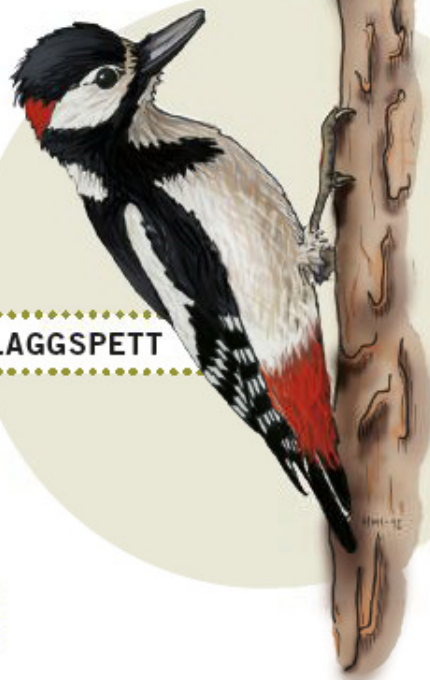
GRANMEIS

LØVSANGER

FLAGGSPETT

BOKFINK

Speiderloven, speiderløftet og eksperiment

På dette møtet skal vi gå igjennom hva speiderløftet er og hva det betyr for oss som speidere. Vi skal også gå igjennom speiderloven. Også skal vi utføre noen artige eksperimenter med sansene våre.

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min)

Aktivitet: Under opptagelsen skal speideren si speiderløftet og love etter beste evne. Men hva betyr det i praksis? Sett speiderne ned i en sirkel om spør hva de mener de forskjellige punktene i speiderløftet betyr.

- Åpen for Gud og hans ord. Hva føler de om det. Betyr det at de MÅ tro på Gud. Hva med de som er f.eks jøder da, kan ikke de være speidere
- Hjelp andre. Hva betyr det, hva er å hjelpe.
- Å leve etter speiderloven. Kjenner de alle punktene i speiderloven? Er det mulig å alltid gjøre akkurat det som står der?

For å øve på speiderloven skal vi lage et speiderlovtre. Hver speider får utdelt et "blad" som de klipper ut og tegner en av speiderlovene på (pass på at alle speiderlovene blir tegnet, eventuelt fordel lovene før de begynner å tegne).

Aktivitet: Eksperiment med sansene våre

Lek: Mimekonkurransen. Del speiderne opp i kullene og la de få mime hver sin speiderlov. Det andre kullet må da gjette hva de mimer.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

Programelementer:

F:

V:

S:

K: 4, 11

L: 1, 2, 4

VB:

Merker:

Notater:

A3 kartong brun

Sakser, tegneblyanter, lim

Potet, eple, tørrvarer (mel, melis, potetmel, kanel osv)

3 bøtter til vann

Bind for øynene

Kopi av bladark

Speiderloven, speiderløftet og eksperiment

Speiderlovtreet

Bruk et A3 ark i brun farge og klipp et tre med 10 greiner (dette kan eventuelt limes på et annet ark etterpå).

La speiderne få tegne de forskjellige speiderlovene på blader.

Lederen skriver på hver grein hvilken lov de står for og la så speiderne lime sitt blad på riktig grein.

4-3

Speiderloven

1. En speider søker sin tro og respekterer andres
2. En speider kjenner ansvar for seg selv og andre.
3. En speider er hjelpsom og hensynsfull.
4. En speider er en god venn.
5. En speider er ærlig og pålitelig.
6. En speider kjenner naturen og verner om den.
7. En speider tenker og handler selvstendig og prøver å forstå andre.
8. En speider gjør sitt beste i motgang og vansker.
9. En speider er nøysom og prøver å klare seg selv.
10. En speider arbeider for fred og forståelse mellom mennesker.

Speiderløftet

Jeg lover etter beste evne å:

- Være åpen for Gud
- hjelpe andre
- Og leve etter speiderloven

Speiderloven, speiderløftet og eksperiment

4-3

Speiderloven, speiderløftet og eksperiment

Er vannet kaldt eller varmt?

Skrevet av: Gro Strømsheim Speiderbasen

Det er klart jeg kjenner om vannet er varmt eller kaldt, tenker du kanskje. Men i dette eksperimentet får du se at kroppen ikke alltid kjenner forskjellen. Du trenger tre bøtter og vann med forskjellig temperatur.

SLIK GJØR DU DET

1. Fyll tre bøtter med vann – skikkelig kaldt vann i den ene, lunket vann i den andre og varmt vann i den tredje, men ikke så varmt at du brenner deg!
2. Få én venn til å holde hånden sin i kaldt vann og den andre til å holde hånden sin i det varme vannet. Tell til 50.
3. Så skal begge flytte hånda over til bøtta med det lunkne vannet. Hva kjenner de? Er dette vannet varmt eller kaldt?
4. Prøv selv også, med én hånd i hver av bøttene med kaldt og varmt vann, tell til 50, og putt begge hender i bøtta med lunkent vann. Hva kjenner du?

FORKLARING

Nervecellene som vi har i huden kjenner forandringer i temperatur, altså om noe blir kaldere eller varmere. De kan ikke kjenne selve temperaturen. Det lunkne vannet vil føles varmt for den som har hatt hånden i iskaldt vann, fordi det er varmere enn det kalde vannet. Men det lunkne vannet vil kjennes kaldt for den som har hatt hånden i varmt

4-3

Smak på mat uten å se og lukte

Skrevet av: Gro Strømsheim Speiderbasen

Synes du det er stor forskjell i smaken på eple og potet? Gjør en smakstest der dere ikke kan se eller lukte – og oppdag hvor vanskelig det er å kjenne forskjell.

1. Del opp eple og potet i like store biter.
2. Knytt bind for øynene på vennene dine.
3. Få vennen din til å holde seg for nesa mens hun smaker på først en bit eple, så en bit potet – eller omvendt. Klarer hun å gjette riktig?
4. Prøv selv også!

Hva skjer?

Vi bruker både lukte- og smakssansen når vi smaker på noe. Når vi stenger for den ene sansen (lukt), blir det vanskeligere for hjernen å oppfatte forskjellen mellom eple og rå potet. Det er derfor maten ofte smaker mindre hvis du er forkjølet og tett i nesa.

Prøv også med tørre varer, mel, melis, potetmel, kanel osv. NB ta bare litt i munnen om gangen.

Speideraksjonen og opptagelse

På dette møtet skal vi samle inn penger til årets speideraksjon og gå igjennom hvordan opptagelsen for alle de nye småspeiderne vil foregå på St. Georgsdagen.

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min)

Aktivitet: Gå raskt igjennom hvordan opptagelsen i kirken vil foregå for de nye speiderne.

Aktivitet: Gå igjennom hva speideraksjonen er og hva årets innsamlingsmål er før speiderne sendes ut på innsamling i nabolaget.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

4-4

Programelementer:

F:

V:

S: 3, 10, 11

K:

L:

Merker:

Notater:

Fakta om årets speideraksjon

Bøsser og ID merker

Speideraksjonen og opptagelse

Hva er opptagelse?

Når gruppen får et nytt medlem, eller en småspeider går over fra flokken til troppen, har vi en speideropptagelse.

I forbindelse med St.Georgsdag (23.april) som er en internasjonal speiderdag, deltar vi på gudstjenesten i Follebu kirke søndagen nærmest 23. april. Her har vi noen små oppgaver, samt at de nye speiderene blir tatt opp i gruppen.

Hvordan foregår opptagelsen for småspeidere?

Alle speiderene stiller seg opp i en halvsirkel mot menigheten med de nye speiderene foran seg langs midtgangen. 2 ledere står mellom dem med utrullet banner.

Småspeideren kommer fram og legger hånden på banneret.

Leder spør da småspeideren om han/hun kjenner speiderloven.

Speideren svarer JA

Lederen sier da: «lover du etter beste evne å være åpen for Gud, hjelpe andre og leve etter speiderloven?»

Småspeideren sier da JA

4-4

Etter avgitt løfte ønskes speideren velkommen i Follebu speidergruppe ved at skjerfet legges på.

DETTE MÅ MEDBRINGES AV FORELDRENE

Lederen sier så «Vær Beredt» og speider svarer, med speiderhilsen, «Alltid Beredt»

Speideren hilser til menigheten og snur seg mot resten av speiderene som hilser han/hun velkommen med speiderhilsen.

**Jeg lover etter beste evne
å være åpen for Gud,
hjelpe andre
og leve etter speiderloven"**

Speideraksjonen og opptagelse

Speideraksjonen

Speidere i Norges speiderforbund hjelper hvert år barn og ungdom andre steder i verden gjennom Speideraksjonen. De innsamlede midlene går til Flyktninghjelpen, og samarbeidet startet i 2003.

Speideraksjonen er en årlig innsamlings- og informasjonskampanje som Norges speiderforbund arrangerer i samarbeid med Flyktninghjelpen. Siden samarbeidet startet i 2003 har speiderne samlet inn omkring 11 millioner kroner til Flyktninghjelpens arbeid for mennesker på flukt.

I 2005 og 2006 fikk barn i Uganda skolegang.

I 2007 og 2008 fikk barn og ungdom på Sri Lanka et aktivitetshus der de kunne leke i trygge omgivelser.

I 2009 og 2010 fikk ungdom på Øst-Timor utdanning.

I 2011 og 2012 fikk ungdom i Liberia utdanning.

I 2013 gikk Speideraksjonen til skolegang for barna i Myanmar.

I 2014 gikk de innsamlede pengene til flere av Flyktninghjelpens prosjekter for barn på flukt.

I 2015 går de innsamlede pengene til flyktninger i Libanon.

I 2016 går de til skolegang til barn i Libanon som har flyktet fra krigen i Syria

4-4

Speideraksjonen går også til Norges speiderforbunds sine egne samarbeidsprosjekter bl.a. i Malawi. I Malawi samarbeider Norges speiderforbund med de to speiderforbundene; Scout of Malawi og Malawi Girl Guides Association. Norges speiderforbund har samarbeidet med speiderforbundene i Malawi siden begynnelsen av 2000-tallet, og samarbeidet innebærer utvikling av speiderforbundene der. I samarbeidet inngår også utveksling; malawiske speidere har deltatt på flere landsleire i Norge, norske ledertrenere har deltatt i kurstaben i Malawi og motsatt.

Norges speiderforbund har ca. 18 500 medlemmer over hele landet. I selve aksjonsuka er det stor lokal aktivitet med dør-til-dør-aksjon, innsamling på kjøpesentre, speider-jobbing og andre aktiviteter som gir penger i bøssa. Norges speiderforbunds formål er å utvikle mennesker til selvstendighet og til å ta aktivt ansvar i samfunnet. Dette viser norske speidere i praksis bl.a. gjennom å delta på Speideraksjonen.

Speiderne bryr seg, og det kan du også gjøre gjennom å støtte Speideraksjonen!

17 mai og flaggmerket

På dette møtet skal vi øve på hvordan vi går i parade og har oppstilling, samt jobbe med flaggmerket.

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min)

Aktivitet: Begynn møtet inne ved at alle speiderne kan lage seg et "mini" flagg av perler som de kan ha på skjorta. Tegn opp målene på en tavle så de får perlet flagget riktig.

Etter alle er ferdige samles flokken. Leder forteller om heising og firingstidspunktene, samt hva som er nasjonale høytidsdager.

Samle så alle og still opp i parade. Øv på å stå i paradestilling og hvordan vi skal gå i 17 mai toget.

Lek: Fotleken

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

4-5

Programelementer:

F:

V:

S:

K: 5, 6

L:

VB:

Merker:

Flagg

Notater:

Ha med røde, hvite og blå plastperler og firkantede perleplater

Strykejern og mellomleggspapir

Snor til å henge i flagget på skjorta, evt sikkerhetsnål

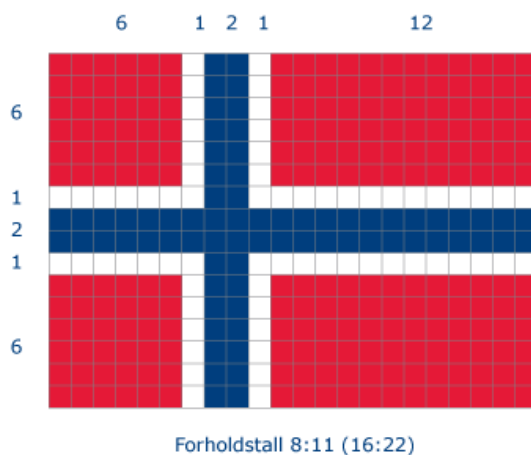
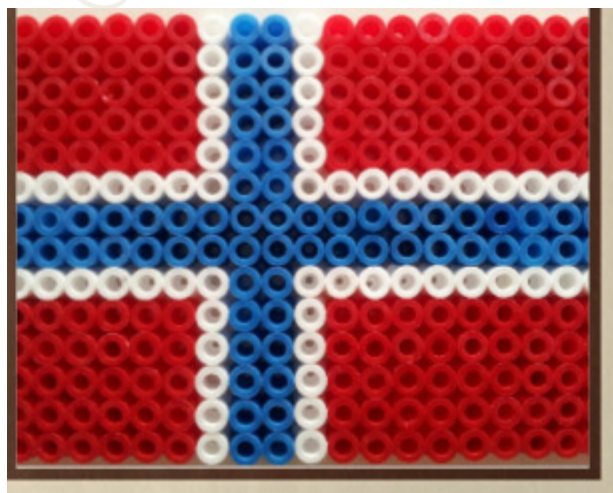
17 mai og flaggmerket

Flaggmerket

1. Fortell om og lag tegninger til tre nasjonale høytidsdager (17. mai o.l.).
2. Finn ut når flagget heises og fires disse dagene.
3. Vær med i et arrangement på en høytidsdag.
4. Lag en liten ting som er spesiell for en av høytidene (flagg i miniatyr, julepynt, påskepynt osv.).

Perleflagg

Se på målene til det norske flagget og bruk plastikkperler på et firkantet perlebrett til å lage en kopi. Strykkes etterpå og kan festes til speiderskjorta med en snor

4-5

Fotleken

Skrevet av: Helene Hauken Speiderbasen

Alle står i en ring og holder hender. Det velges ut en som begynner (person 1).

Vedkommende velger hvilken fot han vil begynne med og setter denne inntil en av føttene til personen på sin venstre side (person 2). Den foten som han setter foten sin inntil skal nå flyttes inntil en av føttene til person 3. Slik fortsetter det rundt og rundt i ringen. Det er om å gjøre å få personen til venstre for seg til å falle eller ikke klare å flytte foten som han skal. De to som er igjen til slutt har vunnet.

En lek som er relativt rolig, men samtidig veldig engasjerende.

17 mai og flaggmerket

Oppmøte på Vonheim til flaggheising 0700

2 personer heiser flagget kl. 07.00 mens vi synger flaggsangen. Resten står i hestesko rundt uten flagg
Korpset spiller "Ja vi elsker" etter flaggheis

Oppstilling til å gå i tog nede i veien (bak musikken) rett etterpå

Toget går mot Lhmr, speiderene tar av opp mot speiderhuset.
Flaggheising 2 personer, resten står i hestesko rundt uten flagg

Så går vi mot Granheim. Oppstilling på parkeringsplassen med plass til korpset.
Senest 0745 (Noen henter Granheimflagget) 6-8 speidere holder det store flagget

Gå inn til Granheim etter musikken gjennom alèn. NB hold ned flaggene.

Musikken fortsetter rett fram forbi talerstol og flaggstang. Speiderene tar av ved talerstolen og fortsetter forbi flaggstangen. Stiller seg opp i en halvmåne. De som holder det store flagget stiller seg opp ved flaggstangen. 2 speidere knytter fast flagget og heiser det sammen trompetfanfaren 0800 (NB sterk speider, tungt å dra opp)

4-5

Oppmøte i kirken kl. 10.15 for de som ikke skal være med på gudstjenesten. (min 15 min før barnetoget går)

2 speidere holder flagg ved bautaen umiddelbart etter gudstjenesten. (i speiderskjorte)

Resten stiller seg opp på veien nedenfor (før huset). De som skal bære de største flaggene må ha belter og dette må ordnes før toget går. Vi skal gå etter musikken. Barnetoget går kl.10.30

Toget stopper på Aulestad for tale + boller. 2 speidere (i speiderskjorte) står ved bautaen.

Her kan det byttes seler hvis noen andre vil bære de store flaggene. NB – Speiderene må være klare til å gå med en gang taler osv er ferdig. Gå ned til veien og still opp bak musikken

Toget stopper også raskt på Follebu tunet. Her er det også tid til å bytte seler.

Så stopper toget i sentrum. Speiderene kan fortsette til speiderhuset for å avslutte her.

17 mai og flaggmerket

Sommerhalvåret

Om sommeren står solen opp tidlig, og går ned sent. Derfor skal flagget i perioden **1. mars - 31. oktober ikke heises før klokken 08, og ikke fires ned senere enn klokken 21**. Selv om det er mørkt klokken 08 i denne perioden, kan man heise flagget klokken 08. Dersom solen går ned før 21, må man derimot fire flagget før klokken 21. Flagget kan altså heises mens det er mørkt, men aldri fires når det er mørkt. En stor forskjell mellom flagg og vimpler, er at vimpler kan flagge også om natten.

Vinterhalvåret

For vinterhalvåret gjelder andre flaggtider enn i sommerhalvåret. I perioden **1. november - 28. februar (29. februar ved skuddår) skal flagget ikke heises før klokken 09, og fires ned ved solnedgang, dog aldri senere enn klokken 21**. For Nord-Norge (Nordland, Troms, Finnmark, Svalbard og Jan Mayen) gjelder egne regler: Om vinteren skal ikke flagget heises før klokken 10, og ikke fires senere enn klokken 15.

I Norge kan man i utgangspunktet flagge hvilken dag man vil. Det er vanlig at man flagger på bursdag, konfirmasjon, bryllup, dåp eller på en stor fest. Alle statsbygg er pålagt å flagge på offentlige flaggdager. Disse eiendommene skal flagge med Norges statsflagg med splitt og tunge. Privatpersoner er **ikke** pålagt å flagge på offentlige flaggdager. Kongen kan derimot påby at man flagger ved utenlandsk statsbesøk til Norge.

Offentlige flaggdager	Hvorfor offentlig flaggdag?
1. januar	1. nyttårsdag
21. januar	Prinsesse Ingrid Alexandras bursdag
6. februar	Samefolkets dag
21. februar	Kong Haralds bursdag
1. mai	Arbeidernes dag
8. mai	Frigjøringsdatoen av 1945
17. mai	Norges nasjonaldag
7. juni	Norges uavhengighetsdag 1905
4. juli	Dronning Sonjas bursdag
20. juli	Kronprins Haakon Magnus bursdag
29. juli	Olsok
19. august	Kronprinsesse Mette-Marits bursdag
25. desember	1. juledag
Flytende	1. påskedag
Flytende	1. pinsedag
Flytende	Stortingsvalg

Natur (fisk, trær og planter)

På dette møtet skal vi gå igjennom noen av de vanligste fiskeslagene vi kan komme borti på fisketur. Vi skal også lære fiskereglene og lage oss et fiskeredskap som vi skal bruke på en tur senere.

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min)

Aktivitet: Gå igjennom fiskereglene og eventuelle lokale regler, og hva en fiskestang består av. Gå så igjennom og prøv noen fiskeknuter før speiderne skal få lage seg sitt eget fiskeredskap. Øv så på å bruke fiskeboksen, men uten krok i enden

Lek: Speidermemory

Aktivitet: Send speiderene ut i kullene og la de få 10-15 minutter hvor de skal samle så mange forskjellige blader fra planter og trær som mulig. Når de kommer tilbake sorteres dette og bruk naturbøker til å finne ut hva de heter. Tegn eller klipp ut bladene for å lage en veggavis over de vanligste vekstene i området.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

4-6

Programelementer:

F: 8

V:

S: 4

K: 5, 7, 8

L:

Merker:

Fiske

Notater:

Ha med knutetau, kniver, flaskekorker (type vinkork), fiskesene, enkle kroker, en hermetikkboks pr. speider, spiker, hammer, rundstokkbiter/kvister til håndtak, håndsag

Utskrift av de vanligste bladene

Lokale fiskeregler

Møteplanlegger for småspeidere

© Eli-Brit Y. Holen 2016

Natur (fisk, trær og planter)

Fiskereglene

Fritidsfiske i sjøen er en viktig del av allemannsretten. I sjøen kan du fiske uten grunneiers tillatelse. Det frie fisket gjelder i utgangspunktet også fiske med faststående redskap. Et unntak fra fritt fiske er fiske med faststående redskap etter laks, sjøørret og sjørøye. Her har grunneier enerett på, og i umiddelbar nærhet av, egen grunn

Fiskeregler i ferskvann Det kan være lokale unntak fra noen av bestemmelsene, oppsummeringen er derfor ikke uttømmende. Dersom du er i tvil om hvilke regler som gjelder, ta kontakt med kommunen der du skal fiske, Fylkesmannen eller fylkeskommunen.

Ved fiske etter innlandsfisk, må du huske:

- at det ikke er tillatt å bruke gift, sprengstoff, elektrisk strøm, skytevåpen (unntatt for fangst av gjedde), lyster eller lignende redskap, eller kunstig lys (unntatt for krepsefangst). Utover dette finnes det ikke generelle bestemmelser om redskapsbruk og fisketid, unntatt for kreps og elvemusling. Det er gitt lokale fiskeregler mange plasser (for eksempel i vassdrag med storørret).
- at det er forbudt å bruke levende fisk som agn.
- at fiske etter innlandsfisk i vassdrag, hvor det også går opp laks, sjøørret eller sjørøye, i utgangspunktet følger de samme reglene som gjelder for fangst av disse artene. I enkelte tilfeller er det gitt forskrifter med særskilte bestemmelser om fiske etter innlandsfisk i disse vassdragene.
- å kjøpe fiskekort eller innhente fisketillatelse hos fiskerettshaveren.

Ved fiske etter laks, sjøørret eller sjørøye må du huske:

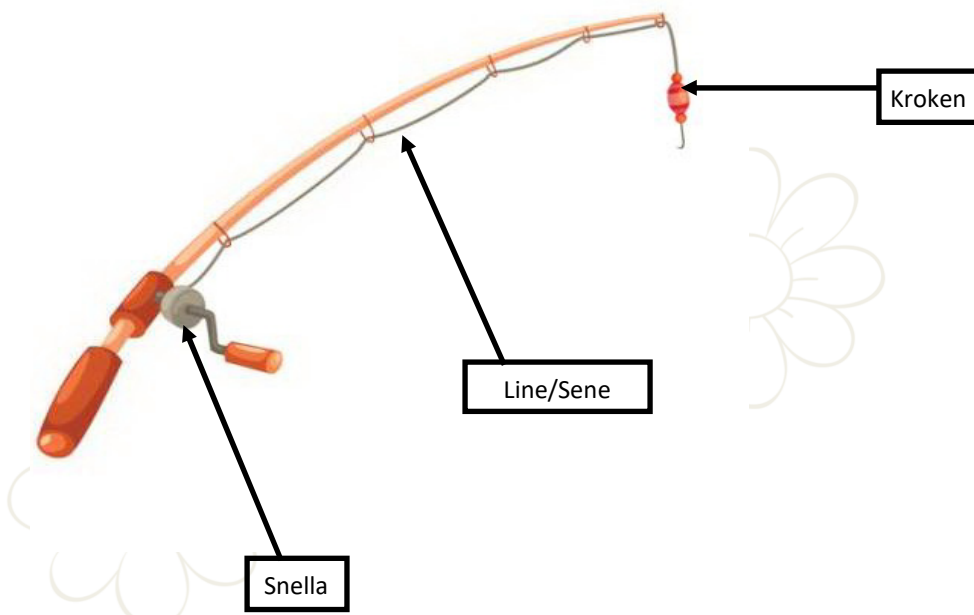
- at det kun er tillatt å fiske med stang og håndsnøre. Nasjonale forskrifter gir utfyllende regler om redskapbruk. I vassdrag er det kun tillatt å bruke mark, sluk, spinner, wobbler og flue som agn.
- at det er forbudt å bruke fisk som agn i vassdrag, unntatt død fisk fra samme vassdrag som agnet benyttes i.
- å gjøre deg kjent med fisketiden og andre fiskeregler som gjelder for hvert enkelte vassdrag.
- at fiskestarten i de fleste vassdragene er blitt utsatt til 15. juni eller senere på grunn reduserte laksebestander. I en del vassdrag med store bestander er det imidlertid tillatt å starte fisket tidligere.
- å kjøpe fiskekort eller innhente fisketillatelse hos fiskerettshaveren.
- at det ikke er tillatt å rykke fisk, og at det i forbindelse med dette er innført bestemmelser om krokstørrelse (enkeltkrok maks 15 mm avstand mellom krokstamme og krokspiss og dobbel/trippelkrok maks. 13 mm).
- at det skal løses fiskeravgift for fiske etter laks, sjøørret og sjørøye.

<http://miljodirektoratet.no/no/Tema/Jakt-og-fiske/Fritidsfiske/Fiskeregler-i-ferskvann/>

Fiskemerket

1. Kjenn fiskereglene.
2. Fortell om noen sportsfiskeredskaper.
3. Lag et fiskeredskap.
4. Lær deg en fiskeknote.
5. Bruk det selvlagede fiskeredskapet.

Natur (fisk, trær og planter)

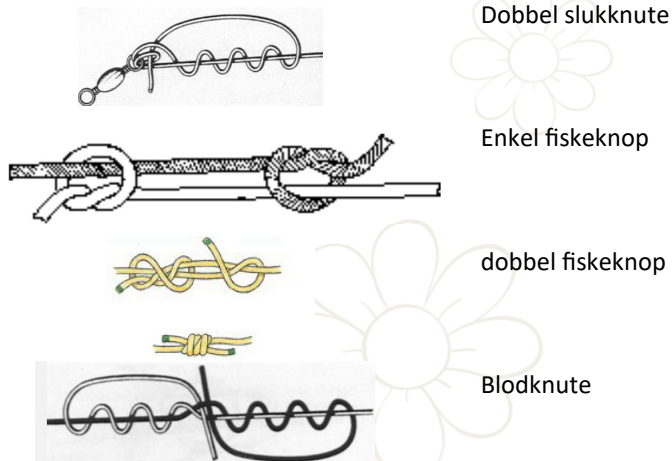

Lage fiskeboks

Lag fiskeredskap av en tom blikkboks! Boksen må være åpen i den ene enden. Pass på å bøye ned skarpe kanter med en tang. Kutt en pinne slik at den har samme lengde som diameteren på boksåpningen. Sett stokken i boksåpningen og fest den med spiker gjennom boksen og inn i stokken, en på hver side. Stokken er håndtaket til fiskeredskapet. Fest enden av fiskelina på stokken og surr opp noen meter med line på boksen. I enden fester du krok og søkke. Tre på mark. Løsne noen meter line og kast kroken ut i vannet. Krok, søkke og mark gir kastetyngde. Surr lina rundt boksen når du skal surre inn. For å lage en dupp kan man enkelt dele en vinkork i to, legge sena i mellom og knyte et tau rundt korken.

4-6

Fiskeknuter

FISKER

KVEITE

ABBOR

SJØRØRET

SEI

STEINBIT

4-6

Natur (fisk, trær og planter)

RØDSPETTE

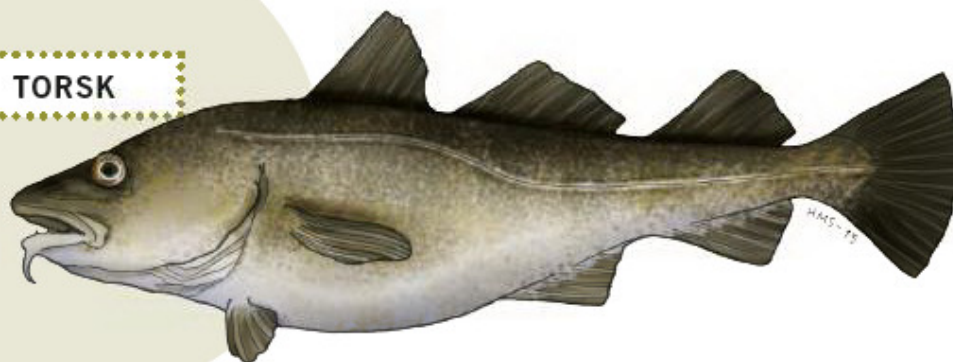

4-6

MAKRELL

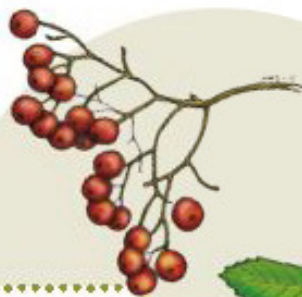

TORSK

Natur (fisk, trær og planter)

TRÆR

ROGN

OSP

EIK

BØK

SVARTOR

LØNN

4-6

Natur (fisk, trær og planter)

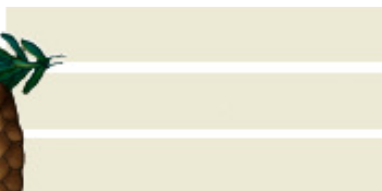
FURU

BJØRK

ALM

SELJE

GRAN

Natur (dyr og fugler)

På dette møtet skal vi gå igjennom observasjonene vi har gjort fra fuglekassekameraet og fuglebrettet, og analysere resultatene. Vi skal også se om vi har fått noen bilder på viltkameraet, og hva det er.

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut (ca 5 min)

Aktivitet: Alle speiderne må ha med seg observasjonsskjemaet fra hjemme, så skal vi lage en statistikk på hvilke fugler vi har sett mest av. Bildene kan vi lime på veggavisen vi laget tidligere.

Så skal vi lage en plansje med fakta for noen av de vanligste smådyrene og rovdyrene våre.

På forhånd har lederen skrevet ut og klippet opp noen fakta om våre vanligste dyr (et halvt sett pr. kull + 1 fasit) Disse løse faktabitene må speiderne samle sammen, slik at de har all riktig fakta om et dyr før de limer det opp på plakaten. De kan også finne mer info i faktabøkene og skrive på plakaten. Når er ferdige kan de presentere plakaten sin, og dyrene, til det andre kullet.

Til ettertanke, hva betyr at en art er rødlistet?

Lek: Dyrelyder. 2 og 2 deles inn i dyr uten av noen andre vet det. De skal så lage sitt dyrs lyd for å finne hverandre. De som finner hverandre først (uten å si hvilket dyr de har) vinner.

Aktivitet: Lage stempler med dyrespor

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

4-7

Programelementer:

F:

V:

S:

K:

L:

Merker:

Notater:

Bilder av fuglene som har vært på fuglebrettet og bor i fuglekassen

Bilder fra viltkameraet

Kartong, sakser, limstifter, superlim, blyanter, mosegummi, kloss, stempelputer

Fakta om vanlige dyr (Fakta er hentet fra WWF + SNL)

Faktabøker

Møteplanlegger for småspeidere

© Eli-Brit Y. Holen 2016

Natur (dyr og fugler)

Rødlista

Rødlista rommer alle kjente arter som er truet av utryddelse i Norge.

IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) er ansvarlige for den internasjonale rødlista, og Artsdatabanken gir ut rødlista i Norge. Denne bygger også på IUCN sine kriterier og metoder.

Over 40 000 flercellede arter er kjent i Norge og norske havområder, men forskerne regner med at det reelle tallet er rundt 60 000 arter. En tredjedel av artene er altså enda ikke kjent. Rødlistevurdering er gjennomført for ca 21 000 av disse artene, og resultatet er at rundt 4600 arter ble oppført på den norske rødlista, og ca. 2400 av disse klassifisert som truet!

Rødlistekategoriene er som følger:

- **Utdødd (EX):** Når det er svært lite tvil om at arten er globalt utdødd.
- **Utdødd i vill tilstand (EW):** Arter som ikke lenger finnes frittlevende, men der det fortsatt finnes individer i dyrehager, botaniske hager e.l.
- **Regionalt utdødd (RE):** Når det er svært liten tvil om at arten er utdødd fra aktuell region (her Norge). Må ha vært etablert reproduserende i Norge etter år 1800.
- **Kritisk truet (CR):** Arten har ekstremt høy risiko for utdøing (50 % sannsynlighet for utdøing innen 3 generasjoner for arten, minimum 10 år).
- **Sterkt truet (EN):** Arten har svært høy risiko for utdøing (20 % sannsynlighet for utdøing innen 5 generasjoner for arten, minimum 20 år).
- **Sårbar (VU):** Arten har høy risiko for utdøing (10 % sannsynlighet for utdøing innen 100 år).
- **Nær truet (NT):** Er nær ved å tilfredsstille noen av kriteriene for å være EN, CR, VU.

<http://data.artsdatabanken.no/Rodliste>

4-7

Dyrestempel

Hver speider skal få lage seg sitt eget stempel av en dyrespor.

Tegn først av det sporet de vil ha på sitt stempel på mosegummien. Klipp ut og lim på en kloss.

Natur (dyr og fugler)

4-7

Ulv

Vitenskapelig navn

Canis lupus

Leveområder

Kan finnes i de fleste naturtyper på den nordlige halvkule, fra ørken til skoger og tundra.

Størrelse

Kroppslengde: 100-150 cm, Skulderhøyde: 66-81 cm

Vekt

30-50 kg

Populasjon i Norge juni 2016

65-68 helnorske ulver, i tillegg til 25 grenseulver som oppholder seg både i Norge og Sverige.

Tilstand i Norge

Norsk rødliste: Kritisk truet (CR)

Bjørn

Vitenskapelig navn

Ursus arctos

Habitat og utbredelse

Brunbjørnen finnes i Nord-Amerika, Nord-Europa og i Asia.

Den lever på gresstepper, i ørken, i temperert skog og i fjell.

Vekt

Hann 100-300 kg, hunn 60-200 kg

Populasjon i Norge 2015

Minimum 128 (53 hunner, 75 hanner)

Tilstand i Norge

Norsk rødliste: Sterkt truet (EN)

Natur (dyr og fugler)

Gaupe

Vitenskapelig navn

Lynx lynx

Størrelse

Opptil 1,2 m

Vekt

Hann: Opptil 25 kg, Hunn: Omtrent 17 kg

Populasjon i Norge 2016

Ca. 310 individer (60,552 registrerte familieggrupper)

Les mer om bestandstallene for 2016 her

Populasjon i Norge 2015

Ca. 350 individer (60,5 registrerte familieggrupper)

Tilstand i Norge

Norsk rødliste: Sterkt truet (EN)

Fjellrev

Vitenskapelig navn

Vulpes lagopus

Leveområder

Arktiske, trebare tundraområder i Europa, Asia, Nord-Amerika og arktiske øyer nord for 57. breddegrad.

Lengde

Kroppslengden er inntil 65 cm, halen inntil 35 cm.

Vekt

fra 2,5 til 8 kg

Populasjon i Norge 2015

Omtrent 140 voksne og 40 valpekull (minimum 204 valper)

Tilstand

Norsk rødliste: Kritisk truet (CR) / IUCN Rødliste: Livskraftig (LC)

Natur (dyr og fugler)

Kongeørn

Vitenskapelig navn

Aquila chrysaetos

Leveområder

Europa, Asia, Nord-Afrika og Nord-Amerika

Lengde

80-95 cm

Vingspenn

Opptil 220 cm

Populasjon i Norge

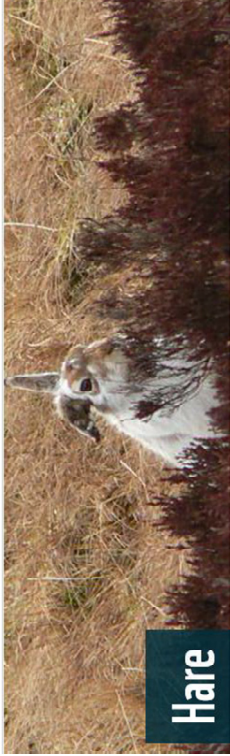
Omtrent 960 par

Rovdata.no

Tilstand

Norsk rødliste: Livskraftig (LC) / IUCN Rødliste: Livskraftig (LC)

Efter at det ble innført skuddpremie på kongeørn i 1846, gikk bestanden kraftig tilbake. Den holdt faktisk på å forsvinne helt fra Norge. Heldigvis ble den flotte ørnen fredet i 1968. I dag ansås hekkebestanden til å være omtrent 960 par.

Hare

Vitenskapelig navn

Lepus timidus

Leveområder

Fra Fennoskandia til Øst-Sibir (med isolerte bestander i Irland, Skottland, Alpene og Japan). Den har også blitt innført andre steder i Storbritannia.

Størrelse

Opptil 60 cm, hale 5-9 cm

Vekt

2-5 kg

Tilstand i Norge

Norsk rødliste: Nær truet (NT)

Harene får ett til tre ungekull i året, med to til seks unger per kull. Ungene er hårkledd og har åpne øyne fra fødselen.

Haren er et nattdyr. Den har veldig god hørsel og i tillegg er den veldig rask. Dette er dens beste forsvar mot fare. Når den følger seg truet kan den gi fra seg et skrik som minner om spedbarnsskrik.

Haren lever hovedsakelig i skogsområder, men også i kystområder og på høyfjellet.

Natur (dyr og fugler)

Røyskatt

Vitenskapelig navn

Mustela erminea

Leveområder

I Norge finnes den over hele landet, fra kysten til høyfjellet.

Størrelse

Hannen blir opptil 29 cm lang, med en hale på ca. 12 cm,. Hunnen er noe mindre. Den kan forveksles med snømusa (Mustela nivalis), men den er mindre og har kortere hale uten den svarte spissen.

Vekt

Inntil 250 gr.

Røyskatten lever stort sett av smågnagere. Bestanden varierer sterkt, med topp i smågnagerår. I slike år blir også kullene større. I et lemenår ble det fanget en hunn med 17 fostre; ellers er det vanlig med 5-8 unger.

Vinterskinnet, som kalles hermelin, har alltid vært et verdifullt pelsverk.

Hoggorm

Vitenskapelig navn

Vipera berus

I Norge finnes hoggormen de fleste steder i Sør- og Midt-Norge fra havet og opp til snaufjellet.

Lengde

Omtrent 65 cm

Siden hoggormen er vekselvarm kan den ikke opprettholde en konstant kroppstemperatur slik som pattedyr, fugler og oss mennesker. Kroppstemperaturen til hoggormen, som hos andre krypdyr og amfibier, er avhengig av temperaturen som omgir dem. Derfor velger hoggormen steder som varmer seg opp fra sola. Det er grunnen til at vi ser den oftest om våren. Da kommer de nemlig ut for å sole seg.

Hunnen får sitt første kull når hun er fire år, og deretter får hun som oftest kull annet hvert år. Drektighetstiden er på 2-4 måneder. Vanligvis føder hun mellom 6 og 11 unger, men i ekstreme tilfeller opp til 21! Å føde unger er en så stor belastning for ormen at hunnen kun klarer å produsere to-tre kull før hun dør ved 6-8 års alder.

Natur (dyr og fugler)

Ekorn

Vitenskapelig navn

Sciurus vulgaris

Leveområder

Ekornet er utbredt over store deler av Norge og forekommer hos oss i alle skogdistrikter, men er knyttet til barskogen.

Størrelse

Kroppslengde inntil 24 cm, hale 14–19 cm, vekt opp til 390 g.

Ekornet er dagaktivt og lever for en stor del oppe i trærne og spiser frø, nøtter, unge skudd og bark i sevjetiden. Dessuten røver det fuglereir. Ekornet bygger varme og godt fôrede bol i hule trær eller fritt på grenene. Det samler vinterforråd, særlig hassel- og eikenøtter, som det, iblant i store mengder, lagrer i trehuler, fuglekasser eller i egne reir, eller også nede på marken. Ekornet føder normalt 3–6 unger på senvinteren, om mattilgangen er god kan den føde et nytt kull i juli–august.

Markmus

Vitenskapelig navn

Microtus agrestis

Leveområder

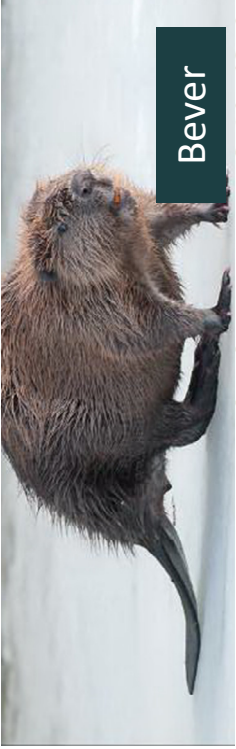
Lever på dyrket mark, i skog, særlig hugstflater med rikelig gress, ved kysten og i høyfjellet. I Norge er den vanlig over hele landet, fra kystområdene og opp i den lavalpine sone.

Størrelse

Kroppslengde 60–145 mm, hale 18–40 mm, vekt 8–70 (85) g.

De får flere kull i året (3–7) med vanligvis 3–8 unger per kull. Antagelig vår vanligste smågnager.

Natur (dyr og fugler)

Vitenskapelig navn

Castor fiber

Leveområder

Siden 1900 har den utvidet sitt utbredningsområde i Norge. Beverbestanden er økt ganske kraftig.

Størrelse

Beveren er den største gnageren på den nordlige halvkule og kan veie opptil 40 kg . Den kan bli inntil 1 meter lang.

Beveren kjennes på den flattrøykte halen. De lever av bark, unge grener og vannplanter. Det mest eiendommelige ved beverens levestett er hyttene og dammene som de bygger av kvister, stammer, jord og stein. I vann beveger beveren seg med stor letthet, og den kan oppholde seg under vann i opptil 15 minutter.

Beveren kan ikke klatre og må felle trær for å få tak i grener som den vil spise. Her kommer de sterke gnagertennene til god hjelp.

Sunn mat og hygiene

På dette møtet skal vi gå igjennom hva som er sunn mat, hygiene og allergier

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at av kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut. (ca 5 min)

Aktivitet:

Del speiderne inn i kullene og la de få sette opp en liste over maten de så sist gang de åpnet opp kjøleskapet hjemme (og eventuelt hva som pleier å ligge i kjøleskapet hjemme). Og en liste over hva de vanligvis spiser på skolen

- Samle alle og gå igjennom hva de kom fram til, og om det er sunt eller ikke. Får de i seg riktig mat på skolen? Forklar også hvorfor.

Gå så felles igjennom hva som kan være en god turmatpakke og hva som er best som tørstedrikk.

Er det noen som vet hva en matallergi er? Gå igjennom de vanligste allergiene.

Aktivitet:

Lag momsepose.

Gå igjennom alle ingrediensene etter hvert som de legges i posen, hvorfor er det sunt og ikke.

Og la så alle smake (ta en god neve med litt av alt og putt i munnen samtidig).

Lek: Innendørs livlinekast. Knyt en litt tung mutter i enden av en hyssing og kast mot en oppsatt musefelle (evtnt annen blink). Del speiderne inn i kull og la alle ta et kast hver fram til kullet har 5 treff til sammen.

Aktivitet: Gå igjennom hva god kjøkkenhygiene er

La hver speider få klippe ut og brette spåen om kjøkkenhygiene og la de forsøke den.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

4-8

Programelementer:

F:

V:

S:

K:

L: 12, 13, 14

Merker:

Sunn mat

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Notater:

Ha med ingredienser til momsepose, samt ziplåposer (en til hver)

Hyssing og mutter, musefelle (bøtte) til livlinekast

Ark og blyant

Utskrevne spåer

_____

_____

_____

Møteplanlegger for småspeidere

© Eli-Brit Y. Holen 2016

Sunn mat og hygiene

Sunn mat merket

1. Finn ut litt om hva som er sunn mat ved å sjekke kjøleskapet.
2. Lag din egen sunne matpakke for en dagstur, og finn ut hva du bør drikke på turen.
3. Lag en oversikt over hva du og vennene dine spiser som skolemat, og finn ut om kroppen får det den trenger, eller om dere bør forandre på noe.
4. Lag sunt «godteri» og del med de andre i flokken.
5. Lær om matallergier.

Momsepose

En momsepose er bra tur snacks da den inneholder ingredienser med både trege og kjappe karbohydrater og den er lett å spise når man har behov for litt ekstra påfyll. Ingrediensene velger man selv, ettersom hva man liker og hva de har i butikken. Men pass på at fordelingen er ca 75% sunt og 25 % usunt. Innholdet kan være; Nøtter i alle varianter (gjærne kuttet opp), tørket frukt og sjokolade (f.eks non stop eller sunnere mørk sjokolade).

Blodsukker

Blodsukker er det samme som glukose, og kommer fra maten vi spiser. Videre sirkuleres blodsukkeret med blodstrømmen rundt til kroppens celler og forsyner disse med sukker. Vanligvis er andelen sukker i blodet forholdsvis konstant, men vil stige i en periode etter inntak av mat. Når blodsukkernivået synker vil man føle sult og kan bli sliten og gretten. Motsatt kan vi få mye energi når vi har høyt blodsukker.

Sunn og usunn mat

- Sunn mat er mat som inneholder lite sukker og fett.
- Sunn mat har og vitaminer og mineraler som kroppen trenger.
- Grønnsaker er bra for kroppen. Det er vanlig å spise grønnsaker til middag i Norge. Eksempel på grønnsaker er gulerøtter, salat, kålrabi, kål, broccoli, tomater og agurk.
- Litt frukt er også bra for kroppen. Frukt har ofte god smak og er lette å spise. Epler, pærer, appelsiner og bananer er vanlig å spise.
- Poteter er også sunn mat. Poteter har vitamin C slik som appelsiner.
- Fisk og magert kjøtt er også sunt. Kylling er magert kjøtt og smaker ofte godt.
- Det er også sunt å spise mørkt (grovt) brød.
- Det er sunt å drikke mye vann og litt lettmeik. Lettmeik har lite fett.
- Usunn mat inneholder mye sukker og fett og lite vitaminer.
- Usunn mat smaker ofte godt, derfor er den er god å spise, men den er ikke så bra for kroppen.
- Mat som vi kjøper på bensinstasjoner og på gatekjøkken har ofte mye fett.
- Pizza og hamburger er eksempel på usunn mat. Vi må ikke spise usunn mat så ofte. Kanskje en eller to ganger i uka.

Sunn mat og hygiene

Matallergier

Hvorfor blir vi allergiske mot mat?

Allergi er en endring i kroppens reaksjonsmåte på i utgangspunktet ufarlige stoffer. Matvareallergier kommer av at kroppen reagerer på enkelte av proteinene i maten. De vanligste proteinene som kan gi allergi finner man i hvete, egg, kumelk, fisk, skaldyr, nøtter og soya. For allergikere vil kontakt med allergifremkallende stoffer sette i gang produksjon av motstoffer, eller antistoffer. Antistoffene fins blant annet i luftveienes slimhinner, i blodet og i huden.

Ved gjentatt kontakt med det samme allergenet kan det oppstå en reaksjon med antistoffet, og histamin frigis. Irritasjon og kløe på huden, i øyne, nese, luftrør, mage og tarm symptomer som kan oppstå. De fleste matvareallergier starter tidlig i barneårene, og kan gå over med alderen.

Kryssallergi er når en pollenallergiker også reagerer på ulike næringsmidler, som nøtter og ulike frukter, bær eller grønnsaker. Antistoffet som er rettet mot pollen reagerer også med enkelte andre stoffer. En allergisk reaksjon kan være arvelig betinget (atopisk) eller fremstå i møtet med miljøfaktorer (ikke-atopisk), eller en kombinasjon av disse. Allergisk sjokk er et livstruende blodtrykksfall som kan oppstå ved en plutselig eller kraftig allergisk reaksjon.

Vanlige matallergier:

- Glutenallergi (Reagerer på proteinet gluten i korn)
- Hveteallergi
- Melkeallergi
- Laktoseintoleranse (Evnen til å bryte ned laktose (melkesukker) er redusert)
- Eggallergi
- Nøtteallergi (reaksjon på alle typer nøtter, også peanøtt (som er en belgfrukt))
- Fisk, skaldyr
- Soya
- Sitrusfrukter

Ikke nok å være god kokk

Ved å følge disse enkle rådene kan du gjøre mye for å unngå matforgiftning hjemme.

Vask hendene

Vask hendene før du lager mat, før du spiser mat, mellom håndtering av ulike råvarer og etter toalettbesøk.

Du bør ikke lage mat til andre når du har magesyke, vondt i halsen eller har betente sår på hendene.

Varmt nok

Bakteriene stortrives og formerer seg hurtig i temperaturer mellom 10°C og 50°C. De aller fleste bakteriene dør når du varmer maten godt nok – det vil si over 70°C.

Kjøttdeig, oppskåret kjøtt i strimler og terninger, alt kylling- og svinekjøtt skal alltid gjennomstekes. Ved steking av hele kjøttstykker – for eksempel biff og koteletter – holder det at overflatene stekes godt, fordi det er der bakteriene finnes.

Når du varmer opp matrester, må du passe på at de blir gjennomvarme. Skal maten holdes varm før servering, må den holdes rykende varm.

Bruk rene redskaper og kluter

Vask kniver og skjærebrett ofte, og hold kjøkkenbenken ren. Kjøkkenkluten kan være en bakteriebombe. Vask den i maskin på minst 65°C, eller legg den i klor over natten. Bytt klut ofte. Bruk aldri samme klut på benken og på gulvet. Tørkerull er et godt alternativ til klut.

Rask nedkjøling

Er det lenge til maten du lager skal spises, er det best å kjøle den raskt ned og heller varme den opp igjen siden. Sett for eksempel gryten i kaldt vann og rør om, før den plasseres i kjøleskapet. Deler du maten i mindre porsjoner, går nedkjølingen raskere.

Hold rå og ferdiglaget mat atskilt

Bytt redskap mellom forskjellige råvarer, og mellom råvarer og ferdiglaget mat. Et alternativ er å vaske redskapene godt mellom hver oppgave. Slik hindrer du at matforgiftningsbakterier overføres fra en råvare til en ferdig rett.

Sjekk temperaturen i kjøleskapet

Matvarer som skal oppbevares kjølig, bør settes i kjøleskapet. Temperaturen i kjøleskapet skal være 4°C eller lavere. Den lave temperaturen forhindrer bakterievekst i matvarene.

Les mer om hygiene og mat på matportalen.no
Meld fra om matforgiftning til Mattilsynet på
tlf. 22 40 00 00

Mattilsynet

Sunn mat og hygiene

4-8

Demokrati og samfunn

På dette møtet skal vi snakke om hva et demokrati er, og hvordan dette fungerer i praksis i speiderforbundet. Vi skal også se litt på hvordan samfunnet fungerer ved å spille "samfunnsengasjementsspillet"

Fast åpning av møtet: Møtet åpnes ved at alle kullene får oppgaven med å rulle ut flagget og resten av flokken stiller seg i hestesko. Syng første vers av flaggsangen mens flagget rulles ut. (ca 5 min)

Aktivitet: Begynn møtet med å snakke og forklare hva demokrati betyr og hva det vil si for dem som medlemmer i speidergruppa. Hva er det motsatte av demokrati?

Hvordan kan vi gjennomføre et demokrati, f.eks ved å ha avstemninger.

- Skal vi ha en fast assistent eller skal det gå på rundgang
- Hvilke regler skal vi ha på turer? Godteri eller ikke. (Leggetider er bestemt)

La så kullene gå sammen for å diskutere hvilke regler de synes vi bør ha i flokken. (5-10 min)

Før alle får lov til å presentere sine forslag, snakker dere om hvor viktig det er at alle har sin egen mening—og får lov til å mene dette. Det er derfor ikke lov å si at noen har feil eller dumme forslag. Men vi har lov til å være uenige

Felles presentasjon og de reglene som velges blir skrevet opp på tavlen (flokkleder har overstyringsrett!)

Aktivitet: Barnekonvensjonen er hvilke rettigheter alle barn har—og de fleste land følger denne. Gå raskt i gjennom alle punktene og la speiderne få si hvilke punkter de mener er viktigst.

Lek: Samfunnsengasjementsspillet.

Fast avslutning: Møtet avsluttes ved at det samme kullet som stod for åpningen. Alle stiller seg i hestesko og synger siste vers av flaggsangen mens flagget rulles inn. Så stiller alle seg opp i sirkel mens speidersangen synges. Leder avslutter med «speidere rett, vær beredt» og speiderne svarer med speiderhilsen og «Alltid beredt»

4-9

Programelementer:

Merker:

Notater:

F:

V: 1, 6, 7

S: 1, 2, 8

K:

L:

Demokrati og samfunn

Eksempler på flokk regler

- Vi venter på tur før vi sier noe, og snakker ikke i munnen på hverandre
- Vi er rolige når lederen snakker og gjør som vi får beskjed om.

Hva er demokrati

Demokrati, også kalt folkestyre, er en betegnelse på en styreform hvor folket deltar i viktige beslutninger. Folket påvirker blant annet gjennom å stemme ved valg.

I speidern fungerer demokratiet helt ned i patruljene ved at alle i patruljen har lov til å være med å komme med forslag til hva de skal gjøre på møter og turer, og så er det lederne og peff/ass som tar en avgjørelse.

Diktatur er det motsatte av demokrati og kjennetegnes ved ekstrem grad av maktkonsentrasjon hos den eller de styrende, og ved svært liten grad av frihet for de menige borgere.

Barns rettigheter

- barnekonvensjonen kan bestilles på <http://www.subjectaid.no/>
- barnekonvensjonen kan lastes ned på <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/269516-bokmal.pdf>

Demokrati og samfunn

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

1 ALDER 18 ÅR Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.

2 INGEN DISKRIMINERING Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

3 TIL BARNETS BESTE Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

4 STATENS ANSVAR Det er statens ansvar å sette barnrettighetene ut i livet.

5 FORELDREANSVARET Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

6 RETT TIL LIV Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.

7 NAVN OG STATSBORGERSKAP Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.

8 IDENTITET Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenoppretelse.

9 HOLDE FAMILIEN SAMMEN Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

10 GJENFORENE FAMILIEN Søknader om familiegjenforening over landegrensar skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.

11 ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.

12 Å SI SIN MENING OG BLI HØRT Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

13 FÅ OG GI INFORMASJON Barnet har rett til trykksfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.

14 TANKE-, SAMVITTHETS- OG RELIGIONSFRIHET Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes rett og plikter til å opplyse barnet om dets rettigheter i slike spørsmål.

15 ORGANISASJONSFRIHET Barnet har rett til organisasjons- og samlingsfrihet.

16 RETT TIL PRIVATLIV Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.

17 MASSEMEDIA Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

18 FORELDREANSVARET Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utøverbende foreldre.

19 BESKYTTELSE MOT MISBRUK Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsmåelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

20 BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN Barn som er uten familie, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

21 ADOPSJON Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.

22 FLYKTNINGEBARN Barn som søker flyktningestatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

23 FUNKSJONSHEMMEDE BARN Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilit, og letter barnets aktive deltagelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

24 HELSE Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

25 BARN UNDER OFFENTLIG OMSORG Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiehjelp har krav på periodisk vurdering av behandlingen og oppholdet der.

26 SOSIALTJENESTER Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27 LEVESTANDARD Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

28 UTDANNING Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

29 MÅLET MED UTDANNING Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

30 MINORITETER OG URBEBOLFKNING Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

31 LEK OG FRITID Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturiv.

32 BARNEARBEID Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.

33 NARKOTIKA Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetning og produksjon av narkotiske stoffer.

34 SEKSUELL UTNYTTING Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttning og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

35 BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

36 ANNEN UTNYTTING Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttning som på noen måte kan være skadelig for barnets ve og vel.

37 FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbyttelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsel skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidrom. Pågreps- og fengsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen egnet bistand og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.

38 BARN I KRIG Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.

39 REHABILITERING OG REINTEGRERING Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forsmåelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

40 BEHANDLING I SAKER OM STRAFF Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminel lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

41 NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE Hvis annen nasjonal lovgivning eller folkeretten sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.

42 KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.